

Бр. 134

инв. бр.
750

инв. 340

~~134~~

Др. МИЛОШ МЛАДЕНОВИЋ

ЗАКОНИК ЛЕКЕ ДУКАЂИНА

Прилог постављању проблема упоредне
историје балканских права

БЕОГРАД 1938

Штампарија Драг. Поповић, Луја Бартуа улица 3.

ЗАКОНИК ЛЕКЕ ДУКАЋИНА

Прилог постављању проблема упоредне историје балканских права

Као што арбанаски језик и арбанаска историја бацају нову светлост на историска збивања Балкана, тако и арбанаско народно право, а посебно законик Леке Дукађина (kapini i Lekes) отвара стoлетне видике за испитивање развоја и укрштање разних правних система. Законик Леке Дукађина претставља нарочито драгоценo гpадиво за изучавање како се правне установе потискују заједно с општом културом, остављајући за собом трагове у народној правној свести.

На балканској ветрометини где се смењују два културна света, Исток и Запад, кроз векове се стално боре три утицаја: хеленски, римски и словенски, не узимајући у обзир врло кратки утицај Германа и, најзад, коначни и вековни уплив турског државног организма. На овој немирној тремећи где се из-

ворна правна свест арбанаског народа колеба између разних правних система, северна арбанаска племена пружају неизмерне могућности за упознавање и осветљавање опште европског, а понаособ балканског правног развоја.

На данашњем тлу Северне Арбаније живели су у старо доба Илири који су били ретко насељени и подељени у мноштво ситних затворених заједница. Била су то већином ратоборна пастирска племена што су се кретала између зимске и летње паше. У оквиру ових друштвених јединица правни живот је текао по исконском обичају, уколико није било предилирских остатака средоземног културног круга. Хеленски културни вал, који је запљуснуо Јужну и Приморску Арбанију, једва је досегао северна племенска насеља.

Римско завојевање уноси значајну промену у ове племенске творевине. Дуга и крвава борба Илира против завојевачких Римљана ослабила је отпорну снагу илирског становништва. Истурљене су снаге такође и непрестаним одвођењем Илира у новостворене римске војне јединице које остају расејане по туђини. Првобитно племенско уређење расточава римска грађанска и војна управа. Остаци одржаних племена по-

влаче се дубоко у брда. Латински језички елементи продиру у говор Илира настањених по питомијим и равнијим пределима. Али римски правни дух не прожима илирску правну свест. Римљани су забранили трговину и женидбу с Илирима. Културно и правно припојење, изједначење, привидно је и у доба напона римске снаге. Народно обичајно право живи и даље својим животом, истина скучено, али зато прихватајући само привремено силом наметнуте правне установе и облике.

У столећа великог врења што је наступило са сеобом народа, прво Римска империја, а затим Источно-римско царство, односно Византија, настоје да одрже ове крајеве системом утврда. Али лапац утврда пуца пред варварском најездом. Проређена илирска насеља слаба су да одбију словенске одреде. Словени растурају слојеве Влаха и потискују их дубоко на југ до Тесалије и на запад до далматинских приморских градова, а опкољавају и полако продиру у арбанаско северно језгро. У ово бурно доба јавиле су се у овој арбанаској језгри између Мата и Војуше нове и моћне, секундарне племенске творевине. Византијска управа је слаба. Становници се морају бринути за своју безбедност. Зато се и стварају нова племена. Успавана

исконска снага се поново буди. У брдским пределима сваки тражи заштиту својих рођака, братства, племена. Вођење послова прешло је у руке племенског главара. Одбацују се остаци римског правног утицаја, јер не одговарају новим приликама.

С друге стране, словенска земљорадничка племена асимилирају постепено влашки и арбанаски пастирски живаљ. Влашки елемент је убрзо асимлиран, док је обострано спрезање Срба и Арбанаса трајало кроз читав средњи век, па се врши и у наше дане. У средњем веку образује се моћна српско-арбанаска симбиоза која даје снажне личности у светској политици на Балканском Полуострву.

У овим новим приликама и арбанаска правна свест била је много ближа словенском обичајном праву него ли развијеном римском и византском правном систему, па се и правни утицај убрзо јавно заједно с општим политичким и културним трењем, тако да наилазимо на многе заједничке примитивне правне установе.

Али жилава византиска управа поново прикупља снагу и нагрива нове, секундарне племенске творевине. Расточавање ових племенских заједница довр-

шава Немањинска држава, која наслеђује византиску управу.

Ширењем и јачањем српске средњевековне државе, овај разорни утицај постаје све јачи. Равничарска племена разбила је Византија, српска средишња власт разорила је и њихове планинске остатке. Крајишко-пронијарски систем и уређено судство извршили су темељну промену у правном животу северних Арбанаса, истовремено са српским културним зрачењем које оставља видне трагове. И после слома Душанова царства српски културни елемент је снажан. Код арбанаских господара Северне Арбаније доминира српска канцеларија. Не само Балшићи, већ и Топија, Дукађини и Кастриоти имају словенске канцеларије, а и ситни господари и династе служе се такође словенским језиком у писању. Поред овог културног утицаја српска држава средњег века намеће у овим крајевима извесне политичке и правне установе које се одржавају и после слабљења и потпуне пропасти српске државе. Таква је на пример установа судског печата којим се вршило позивање на суд.

После узајамног утицаја арбанаских и словенских племена дошао је, дакле, улив српске државне власти. Истина, у

народној свести живи и даље обичајно право, али га средишна власт убија својим политичким и правним системом. Као год што се правни систем рађа у народном обичајном праву које се образује условљено економским и друштвеним приликама, наравно и примитивним државним уређењем, тако и средишна власт ствара нове правне установе према потребама државног живота. Тако се на пример од стране јавних власти сузбија установа крвне освете и преузима на себе кажњавање криваца и обезбеђење јавног реда и мира, ради саме државе као целине. Јавља се државно правосуђе које, заједно с управним чиновницима, настоји да уведе у живот државне законе. Некадашње племенске јединице постају управним јединицама. На овај су се начин коначно расточиле секундарне племенске творевине.

Али, увек, било то модерна или средњовековна држава, обичајно право ипак животари, ако више не може да води бујни живот. Овакав је случај и са Северном Арбанијом. Могли су српска краљевска власт и њени органи да буду ма како снажни и моћни, могли су они свој однос према становницима да регулишу по државним законима а по обичајном праву само у оној мери у колико

су га признавали, поданици су се увек трудили да своје међусобне односе уреде по свом вајкадашњем обичајном праву; у томе су свакако највише успевали брђани, јер је у неприступачнијим брдским крајевима средишна власт у сва времена била слабија него ли у питомијим и равнијим пределима. Зато су и становници Северне Арбаније увек могли имати извештај изграђен систем обичајног права који се тек постепено и лагано мењао, било притиском и утицајем државне власти односно културнијих народа, било измењеним животним приликама.

Наравно да је слабљењем и каснијом коначном пропашћу српске државе настао нов полет за обичајно право и да су у његовом систему настале велике промене. Нестаје правне сигурности и притиска државне управе. Извесне установе из прадоба, било да су сасвим ишчезле или само животариле, оживљују и добијају нов замах, јер их изискују нове прилике, док су пре тога биле излишне или их је државна власт сузбијала зато што нису одговарале циљевима државне управе. Такве су на пример установе: крвна освета, беса и побратимство, условљене стварањем нових, терцијарних племенских творевина,

што се образују с пропашћу јаке среднине власти. Неке дотадашње правне установе опет ишчезавају, већином оне што их је наметнула државна управа, али неке ипак остају у облику правних обичаја, јер су се дубоко урезале у правну свест народа или су такође условљене и новим потребама друштвеног живота, остају и живе даље, заједно с исконским или новоствореним, под именом Законика Леке Дукађина.

Ово име изазива свакако недоумицу. Када је постао тај обичајни законик, када је добио своје име? Као и свако обичајно право, тако су и правни обичаји северних Арбанаса постали током векова. Неки су добили израз и у окамењеним правним изрекама, и ови су извесно били најотпорнији према свим каснијим променама. Али када су добиле своје име Законик Леке Дукађина?

Под упливом византијске античне ренесансе и под утицајем зрачења италијанског хуманизма, арбанаско племство осећа потребу да своје родословље своди на класично, хеленско или римско порекло. Принцип легитимитета доминира средњим веком, и на истоку и на западу. Потребан је високи ауторитет за оправдање. У томе правцу делује и црква. Због тога се и збир правних обичаја приписује Александру (Леки) Ве-

ликом који претставља значајну и ауторитативну фигуру у средњевековном роману. Касније пак јавља се моћан господар Лека Дукађин. Породица Дукађина задржала је и у турско доба велики значај, у доба када је обичајно право добило најширу примену. Народ коме је Лека Дукађин ближи него ли Александар Велики из књига староставних, приписује њему улогу законодавца. Сада је Законик добио своје последње оправдање за народну свест. Отада је он камен темељац у Северној Арбанији, изузев Коплика, Грижа, Влаке, Пострибе и Задриме до мора. Сматра се као основ свим природним и људским законима. Макар поникла и нека нова казна у неком извесном племену, приписује се Лекином законнику. И одлуке донете на племенским скуповима називају се кадуни. И када су разни господари желели да наметну народу неку нову наредбу, они су је увек приписивали Законнику Леке Дукађина.

Законик Леке Дукађина није неки систематски кодекс који је у извесном одређеном тренутку састављен и стављен на снагу, већ скуп правних обичаја који су се усталили током векова и под најразличитијим утицајима и образовали један правни систем од разних слојева

у временском низу. Неосновано је мишљење о неком законнику што би га тобож неки члан породице Дукађин био наредио да се састави, и који би му обезбедио примену. Вероватно је да су господари Дукађини као необично моћни били свакако у могућности да уведу извесне нове правне облике, можда више него сви други пре и после њих, што је наравно допринело да се скуп правних обичаја притише Леки Дукађину. На овај се начин може објаснити и несистематска садржина у законнику Леке Дукађина.

На првом месту пада у очи велики број примитивних, било заједничких индоевропских, било исконских домаћих правних установа које одговарају опште-словенском правном духу и које су такође биле погодне за племенски оквир друштвеног живота. Ове установе су се јамачно одомаћиле у најстарије доба када су арбанаске и словенске племенске заједнице зачеле своју спрегу. Крвна освета, новчана казна, казна у стоци, расипање имовине и колективна одговорност, све су то установе које одговарају племенској организацији с економско-одбранбеним циљевима, и ове се установе налазе како код Словена тако и код Арбанаса. Неке је од ових установа, истина, државна власт касније сузбијала,

али су оне после слабљења државне моћи поново добиле полета.

У овај ред спадају и све оне правне установе које се заснивају на начелу задружног живота, кућне заједнице, — најобичнији друштвени облик код Словена. Овај утицај словенске задруге, уколико саме економске и социјалне прилике нису условиле њен самостални постанак у арбанаским брдима, осећа се на првом месту у својинском праву које у Лекином законнику носи сва обележја задружног имовинског права. Исти је случај и са одговорношћу, наследним правом, породичним правом, а нарочито у погледу кривичне одговорности за убиство неког сродника. Систем колективне одговорности могла је такође наметнути и сама државна власт, али га је вероватно употпунила и уопштила у колико је ова одговорност већ постојала, било под утицајем словенског додира, било да се родила са секундарним племенским творевинама, јер је колективна одговорност најобичнији облик кривичне одговорности у племенским заједницама.

Овакав систем одговорности искључио је постојање ужасних казни сакаћења, казне које се не јављају ни код Словена ни код Арбанаса, све док Срби нису пали под утицај византиског права,

за које је сакаћење карактеристично обележје. Под утицајем византског казниеног права и код Срба се у познија времена срећу овакве телесне казне.

Систему колективне одговорности одговара установа присежника, дванаест поротника (срп. порота > арб. *perrote*). Као и установа капуцара или наводчије злочина, обе ове установе вуку свој корен из словенске племенске организације где је колективна кривична одговорност преовлађивала.

Најзад, за разумевање ове арбанаско-српске спреге вредан је пажње и положај жене. У духу самог племенског уређења исто је тако и неспособност жене да се појави пред судом и да буде сведок при суђењу за злочине.

Ово би у главним цртама били одблесци тог заједничког живота Срба и Арбанаса. Да би се овај одраз арбанаско-српске спреге у правном животу дубље проучио потребно би било пре свега дати добро издање правних обичаја северних Арбанаса. Оно што су до данас учинили Талоци, Јовићевић, Нопча, Ђечов и други, недовољно је за научно истраживање. Истина, Јелић и Нопча учинили су нешто у овом погледу, али и то нас не може задовољити. Потребно је прикупити све правне обичаје Северне Арбаније, али их не стезати и насилно

гурати ни у какав модерни или средњовековни правни систем, — већ их објавити онакве какви постоје у народу, и то по географским областима. Нарочита пажња се мора обратити на правне изреке, окамењене правне одредбе које су се најбоље могле одупрети каснијим утицајима. Једино овако прикупљен и објављен материјал моћи ће корисно да послужи за научно истраживање и, што је најважније, за проучавање укрштања разних струјања. Само нам овако може Северна Арбанија отворити столетне видике за посматрање једног правног развоја, што ће одлучно допринети за правилно постављање проблема упоредног проучавања права балканских народа.

*

С обзиром на пригодни — поводом прошлгодишње арбанаске националне прославе — и програмски карактер ове скице изостао је научни апарат. Због тога дајемо овде општу литературу за исправљано питање:

Барићев „Архив за арбанаску старину, језик и етнологију”, 1923 ид.
Gjeçov, Kanuni i Leke Dukadjinit, Hylli i Drites, 1922.

- Iorga, *Formes byzantines et réalités balcaniques*, 1922.
- Iorga, *Histoire des Roumains, Vol. I Part. I Les Ancêtres avant les Romains*, 1937.
- Јелић, *Крвна освета и умир у Црној Гори и Северној Арбанији*, 1926.
- Јиречек, *Историја Срба*, 1922 ил.
- Јовићевић, *Малесија, Насеља књ. 15* (1923).
- Кадлец-Тарановски, *Првобитно словенско право пре X века*, 1923.
- Космајац, *Лека-Канум, Год. Н. Чупића, XXI* (1901).
- Lingenthal, *Gesch. des griech.-röm. Rechts*, 3 изд. 1892.
- Макушевъ, *Историческія разысканія о славянахъ въ Албани въ ср. вѣка*, 1871.
- Miklosich, *Die Blutrache bei den Slaven*, 1887.
- Mitteis, *Reichsrecht und Volksrecht in den östlichen Provinzen des römischen Kaiserreiches*, 2 изд. 1935.
- Mladénovitch, *L'Etat serbe au moyen-âge*, 1931.
- Новаковић, *Промијари и баштиници*, 1870.
- Nopcsa, *Die Herkunft des nordalbanischen Wohnheitsrechtes, des Kanun Lek Dukadžinit*, *Ztsch. f. Rechtswiss.* XV (1923).
- Тарановски, *Историја срп. права*, 1931 ил.
- Thallózy, *Illyrisch-albanische Forschungen*, 1916.
- Hahn, *Albanesische Studien*, 1853.
- Hecquard, *Hstoire et description de la Haute Albanie ou Guégarie*, 1858.
- Sufflay, *Biologie des albanischen Volksstammes*, *Ung. Rundschau* 5 (1916).
- Sufflay, *Srbi i Arbanasi*, 1925.